

Flygvapnets flottiljer: F 4, 4.flygkåren, Kungl Jämtlands flygflottilj

Gösta von Porat, tidigare chef för arméns flygkompani, var under åren 1926–1934 chef för 4.flygkåren (F 4) på Frösön i Jämtland. Den 1 juli 1926 övertogs gamla Frösö läger, dit Fältjägarregementet hade flyttat ut redan 1910. Ett kanslihus och en liten hangarlänga fanns, men flygfältet var ojämnt och bostäder saknades. En verkstad som rymde fyra flygplan byggdes 1926–1927. Förhållandena var alltså mycket enkla.

I oktober 1926 kom de första flygplanen, tre FVM S 1 och två A 1 Dront. I december följde en nybyggd A 1, i januari 1927 ytterligare två och i maj anlände två nya S 1. Med dessa tio maskiner fick man tills vidare nöja sig. Ambulansflygning blev snabbt ett viktigt uppdrag för F 4 och två av S 1-planen kom därför redan från början att byggas om till ambulansplan för stationering i Boden.

Flygning skedde vintertid med skidor och sommartid ofta med flottörer. Sjöflygstation med hangar anlades 1929 inne i Kungsgårdsviken nedanför själva flygfältet. Flygfältet var bara omkring 300 x 300

meter stort, men vintertid landade man även på isen på Kungsgårdsviken och där fanns obegränsat med utrymme. Enligt en första provisorisk mobplan skulle F 4 i krig kunna sätta upp hela sju förband för en mängd olika uppgifter, bland annat spanings- och jaktförband för Bodens fästning, men en reviderad plan upptog endast ett förband, en spaningsdivision med åtta flygplan.

Vid årsskiftet 1928/29 fanns på Frösön sex S 1, av vilka två var ombyggda till ambulanser, och nio A 1, men A 1 avfördes som krigsflygplan i maj 1929 och året därpå kom de första sex Fokker S 6 till flottiljen. Även S 6-planen var sommartid utrustade med flottörer. 1930 sattes för första gången en spaningsdivision upp och från och med juni 1934 disponerade F 4 nio stycken S 6.

Den 1 juli 1936 ändrades flygkårens namn till Kungl Jämtlands flygflottilj och det bestämdes att F 4 skulle bli en lätt bombflottilj. Georg Gärdin hade varit chef sedan 1934 och mellan 1937 och 1943 ledde flottiljen av Egmont Tornberg. Björn

Fokker S 6 var den viktigaste flygplanstypen på F 4 Frösön under perioden 1930–1937. Vintertid flög man med skidor och sommartid med flottörer. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Bjuggren blev chef 1943. Sommaren 1938 flyttade F 4 sina flygplan till Karlsborg på grund av omfattande byggnadsarbeten på flygfältet på Frösön. Det utvidgades från 600 x 900 till 800 x 1 200 meter och fick två 600 meter långa banor i betong – en ovanlighet vid denna tid. Att flygfälten i Norrland var bland de första som fick permanentade banor berodde på att tjällossningen annars förstörde fälten långa perioder varje år. Fältet var klart i augusti 1938 med två nya hangarer och en tredje byggdes 1939.

I och med att de första åtta bombplanen av typ B 4 Hawker Hart anlände i december 1937 kunde S 6-divisionens flygplan lämnas över till F 3. Totalt fick F 4 20 stycken B 4 från F 1 och fram till maj 1939 fylldes sedan beståndet på med nybyggda plan. Sommaren 1939 fanns vid F 4 totalt 36 B 4. För allmän flygträning hade F 4 mellan 1931 och 1937 en Heinkel Sk 4 med flottörer och 1939 fick man en Sk 11 Tiger Moth. 1940 tillkom en andra Sk 11 och 1942 en Sk 15 Klemm 35. Sk 15 byttes dock ut mot en Sk 12 Stieglitz ett år senare. En S 6 var i bruk som sambandsflygplan från slutet av 1943 och 1945 kom två Sk 12 till och tre Sk 15.

Flygambulansverksamheten på Frösön och i Boden fick verklig fart i och med att

Alla flottiljer bedrev glid- och segelflygning under 40- och 50-talet. Här syns en av de två Se 102 Grunau Baby som F 4 fick i juli 1942. Flottiljen var tidigt ute med bokstavskoder och även segelflygplanen fick uppenbarligen sådana. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

man fick en Tp 1 Junkers F 13 i juli 1928 och ytterligare ett sådant plan året därpå. Dessutom fanns två S 1-plan fanns kvar som reservambulanser. I augusti 1933 kom en Tp 2 Junkers W 33 och den byggdes vintern 1934–35 om till Tp 2A Junkers W 34 och fick i augusti samma år sällskap av ytterligare ett sådant plan. Ett av Tp 2A-planen förstördes vid ett tragiskt haveri i oktober 1938 och en tvåmotorig Tp 4 Beechcraft 18 levererades från USA som ersättning i april 1940. I december 1941 överfördes Tp 1 och Tp 4 till F 21 Kallax och det kvarvarande Tp 2A-planet fanns kvar i tjänst vid F 4 ända till 1953.

Vid krigsutbrottet i september 1939 mobiliserades vid F 4 två lätta bombflygdivisioner med vardera tolv flygplan och baserades i Karlsborg. När F 6 i Karlsborg skulle börja sättas upp fanns inga andra flygplan att tillgå och därför fick F 4 lämna ifrån sig en del av sina B 4-plan till den nybildade flottiljen, vilket medförde att båda flottiljerna hade reducerat antal flygplan. Under april-maj 1940 var 1.divisionen F 4 baserad i Boden och Gällivare för neutralitetsvakt.

De fyra första Northrop B 5 anlände i april 1940, men leveranserna gick långsamt och när resten av B 4-planen överlämnades till F 6 i oktober samma år hade bara 22 B 5 nått F 4. Flottiljen fick behålla två B 4 som utrustades för målbogsering. Även ett antal B 5 måste lånas ut eller överlämnas till F 6 och F 4 var därför inte fullt utrustat med ett femtiotal maskiner förrän i slutet av 1941. Vid eskaderövningen i september 1940 deltog F 4 med en B 4-division, en B 5-division och en redu-

Ovan: Störtbombplanet Northrop B 5 avlöste B 4 Hawker Hart 1940. Bomben hängdes i en bombgaffel under kroppen, vilken fälldes ut under dykningen så att bomben skulle gå förbi propellerfältet. Nedan: En S 14 Fieseler Storch (nr 3817) fanns under många på F 4 som lån, men fick ändå F 4-märkning. Den havererade den 12 oktober 1953. Foton i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Även det lätta bombplanet Saab B 17 kunde utrustas med skidor. F 4 använde denna typ mellan 1944 och 1947-1948, då flottiljens uppgift ändrades från attack till jakt. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

cerad B 5-division baserade på Stigtomta, Nyköping, och fält 11 Ölme i Värmland.

Under motsvarande övning 1941 låg man på krigsflygfälten vid Tierp och från april 1942 fanns 1.divisionen på Kalix-fältet för beredskapsvakt. I juli bytte 3.divisionen av och stannade till början av augusti. I samband med beredskapshöjning på grund av uppsägningen av permittentavtalet med Tyskland i juli 1943 mobiliserades hela F 4 och flyttade till fält 15 Rommehed i Dalarna. Vintertid monterades skidställ på flygplanen och under övningar användes olika sjöar som tillfälliga baser. Under februari 1944 flög man

till exempel från Torne träsk vid Abisko under en vinterövning. Under september och oktober 1944 låg två divisioner på fält 27 Hallviken i Jämtland.

F 4 utrustades med Saab B 17A under 1944 och sammanlagt 50 plan levererades mellan april och december. Sex B 5 behölls för målbogsering och instrumentskolning. F 4 deltog i 1944 års flygvapenövning med stabsgrupp och tre divisioner baserade på Bungefältet på Gotland och vid motsvarande övning hösten 1945 baserades F 4 på Hagshult.

Periodvis användes på F 4 en inhyrd Tp 5 Junkers Ju 52/3m som flygande

lektionssal för förare och flygsignalister och under större delen av beredskapen fanns på Frösön en S 14 Fieseler Storch som lån från F 3. Flygplanet stod till armébefälhavarens i Jämtland disposition som sambandsplan. Segelflyget på F 4 erhöll 1942 två Se 102 Grunau Baby, 1943-1944 två Se 103 Kranich och en Se 104 Weihe. Den första G 101 (SG 38) man byggt på flottiljen havererade i juni 1944, men ett nytt plan blev färdigt i augusti 1945.

1948-1949 blev F 4 jaktflottilj och utrustades med J 26 Mustang. I krig skulle man nu ha fält 32 Heden, utanför Boden, som krigsbas och detta kom att gälla under en lång period framåt. 1952 var det dags att gå in i jetåldern i och med att J 26 ersattes av J 28B Vampire. Under en period från 1953 och framåt disponerade flottiljen åtta J 28C för omskolning. 1955-1956 fick man i stället J 29F Tunnan och då ändrades krigsbaseringen så att endast en av divisionerna hade Heden som utgångsbas. De övriga två skulle vara kvar på Frösön även i krig.

Från omkring 1960 var F 4:s utgångsbaser Frösön, Heden och fält 44 Kubbe och från mitten av 1960-talet Heden, fält 28 Gunnarn och fält 45 Sättna. De civila flygplatser som byggdes vid Norrlandskusten, där jaktrotar J 29F i hög beredskap tillfälligt kunde vara baserade, kom också att figurera som krigsbaser för F 4. Från 1961 fanns därför Sundsvallsbasen med i krigsorganisationen och snart tillkom även Skellefteå, Umeå och Örnsköldsvik.

J 32B Lansen tillfördes två divisioner 1966-1967, medan den tredje divisionen vakantsattes den 1 maj 1967. Ombeväp-

Med början 1969 ersattes J 32B Lansen med J 35D Draken. De norrländska jaktdivisionerna fick överta denna version när övriga jaktdivisioner utrustades med J 35F. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Under åren 1983–1984 ersattes F 4:s J 35D av JA 37 Viggen och den typen tjänstgjorde på Frösön till 2004. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

ning till J 35D Draken genomfördes 1969 och då återupprättades den vakantsatta divisionen den 1 januari samma år. Den drogs sedan in för gott 1978. JA 37 Viggen ersatte J 35D 1983–1984 och 1997 överfördes typinflygningen på Viggen från F 15 till F 4, varvid 14 SK 37 tillkom i F 4:s flygplanpark.

Den 16 september 2004 landade F 4:s första JAS 39A Gripen på Frösön, men någon egentlig omskolning till den nya flygplanstypen skedde aldrig och redan den 31 december samma år avvecklades i stället flottiljen.

Läs vidare:

Jonsson, Thord: Roligt nästan jämt. F 4 50 år, 1976

Flyget på Frösön. Jämtlands flygflottilj 1926–1996, 1996

Ovan: Från 1947 disponerade F 4 ett exemplar av Tp 91 Safir (Saab 91A) för sambandsuppgifter och senare tilldelades flottiljen ett antal Sk 50 Safir för sambandsflygning och väderspaning. Nedan: Detta exemplar av transportflygplanet Tp 83 Pembroke fanns på F 4 under åren 1968-1975. Foton i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Flygplanstyper som tillhört F 4

- A 1
- B 4, B 5, B 17
- Hkp 2, Hkp 3, Hkp 10
- J 26, J 28, J 29, J 32, J 35, JA 37, JAS 39
- S 1, S 6
- Sk 4, Sk 11, Sk 12, Sk 14, Sk 15, Sk 16, Sk 25, SK 37, Sk 50
- Tp 1, Tp 2, Tp 4, Tp 5, Tp 78, Tp 83, Tp 91
- G 101, Se 102, Se 103, Se 104

